Dragomir Babić

PJESME IZVORNE IVANA MAŽURANIĆA

Književni rad hrvatskog i jugoslavenskog pjesnika Ivana Mažuranića (1814—1890) ma koliko dosad vrednovan, još ni izdaleka nije sasvim osvijetljen, odnosno pretresen u svim aspektima, budući da je razložno sva pažnja usmjerena, ili na njegovu genijalnu epsku pjesmu »Smrt Smail-age Čengića« ili na političku djelatnost ovog bana-pučanina, što je nehotice prouzrokovalo zanemarivanje drugih vidova književnog i javnog djelovanja Ivana Mažuranića, koji itekako mogu pridonijeti, da se analitičnije i temeljitije bolje upoznaju njegove ostale političke, kulturološke, posebice njegove književne dimenzije. Višezračni vrijednosni fenomen Ivana Mažuranića ostaje prema tome i nadalje veoma izazovna tema za suptilnije analitičko istraživanje. Veliki čovjek njegova formata, što on zacijelo bijaše, na određeni način kao da naprosto zahtijeva da se što potpunije pretrese mnogo toga što sačinjava taj fenomen Ivana Mažuranića, s time da se istodobno ne ponavljaju već toliko poznate i rezonantne stvari. Dakle, svaki pa i najmanji doprinos njegovu boljem sagledavanju upotpunjuje konačnije preddožbe o njemu, što on itekako zaslužuje. Veliki čovjek objektivno i ne može biti protumačen sasvim do kraja, jer ukoliko bi se to čak i postiglo, to bi bio samo dokaz, kako je u pitanju ličnost, koja više ne može da bude prisutna i inspirativna u aktualnom, odnosno u svakom konačnijem kontekstu. To zasigurno ni u kojem slučaju ne znači, da logičnim i neizbježnim razvojnim slijedom stvari, Ivan Mažuranić u koječem ne postaje povijensa kategorija u onom historicističkom smislu, bilo da se to odnosi na njegove, još i za vrijeme njegova života, prevladane političke poglede, bilo na još neke njegove druge sudove o različitim pitanjima, što podliježu onom neminovnom presudnom ad acta iz konačnijih vremena.

Književni identitet hrvatskog i jugoslavenskog pjesnika Ivana Mažuranića konkretiziran i inkarniran u njegovu genijalnom epskom spjevu »Smrt Smail-age Čengića« ima nedvojbeno svoje literarne i druge anticipacije, što sadržavaju u sebi filozofske, psihološke, sociološke, estetske, književne i druge elemente, što su bitne za ono po čemu pjesnik i mislilac Ivan Mažuranić postade pojmom osvjedočene ljudske veličine i vrhunske umjetničke vrijednosti. To svakako važi i za njegove pjesme, što ih sačinjavaju: pjesme izvorne, dopuna »Osmanu« Ivana Gundulića, prijevodi i zapisi narodnih pjesama.

Milorad Živančević kao jedan od najkompetentnijih poznavalaca književnog stvaralaštva Ivana Mažuranića, osvrćući se na njegovu pjesničku avanturu izvan konteksta epske pjesme »Smrt Smail-age Čengića« razložno ustvrđuje:

> »Mažuranićeve pjesme nisu tako često izdavane kao glavno njegovo djelo 'Smrt Smail-age Čengića', mada i među njima ima uspjelih i lijepih, a za vrijeme u kojem su nastale upravo znamenitih. Paradoksalno je, međutim, iako je riječ o velikanu hrvatske književnosti, da cjelokupan

njegov pjesnički opus, koji se dade smjestiti u jednu jedinu knjigu ni do danas nije proučen ni izdan kako valja.

... Značajno je da se već u ranim Mažuranićevim ostvarenjima zrcali zrelost, ozbiljnost književnika i mislioca čiji će se glas koje desetljeće kasnije s pijetetom slušati u Hrvatskoj. Jedan dio njegovih tekstova danas je teško čitljiv, ponajviše zbog brojnih inverzija i teškog sloga koji je pjesnik prilagođavao prema klasičnom metru, kušajući razne njegove oblike. Ipak je i njihovo značenje veliko, kao etape na putu koji će pjesnik preći, kao svjedočanstvo o visokoj verzifikatorskoj tehnici kojom je suvereno vladao, o pjesničkom umijeću. Ne treba zaboraviti da je to doba kada je tek valjalo dokazivati kako je hrvatski jezik kadar izraziti poetske tananosti te da nimalo ne zaostaju za privilegiranim svjetskim jezicima. A to je upravo dokazivao Mažuranić. Također ne treba smetnuti s uma to da su se takve pjesme sviđale suvremenoj publici te da su upravo one, mnogo prije 'Čengić-age' donijele svome tvorcu pjesničku slavu.«[1]

Pjesme izvorne Ivana Mažuranića otkrivaju mnoge pjesnikove poglede o najrazličitijim pitanjima, životnim i društvenim i tzv. naslutne naznake o mnogočem, što će kasnije u ovom ili onom obliku slikovito iskazati u dopuni »Osmanu« Ivana Gundulića i u epskoj pjesmi »Smrt Smail-age Čengića«. Milorad Živančević u vezi sa ovim pjesmama posebnih namjena, koje su znale biti motivirane i sasvim, gotovo isključivo prigodnim razlozima, daje koncizna objašnjenja:

»Izbirljiv i po prirodi strog prema drugima i sebi, Ivan Mažuranić nije objavio mnogo za života. Pored dopune 'Osmanu' i svoje glasovite pjesni te nešto pjesničkih prijevoda, izvornih pjesama ima tiskanih ukupno trideset i pet! A još je manje ostavio u rukopisu... Udara u oči da su u rukopisu ostali uglavnom epigrami koji su se odnosili na žive ličnosti te vjerojatno bili čitani i kolali samo u određenom krugu. Nadalje, četrdesetih godina u rukopisu su ostali stihovi iz intimne lirike, a manji broj podijelio je tu sudbinu iz političkih razloga ili zbog poznate pjesnikove samokritičnosti i strogosti u zahtjevima prema sebi.«[2]

Pjesme izvorne Ivana Mažuranića skoro već samim svojim naslovima preciziraju i svoje sadržaje i svoje namjene, pa nije na odmet da ih se naniže, uključujući i nekoliko pjesama, što ih je pjensik napisao na madžarskom jeziku: Pisma od Vinodolca školana, Buscudal, Csaszar urhoz, Baratomhoz, Primorac Danici, Predjem Slavjanskim, Protivnost, Ljubić, Utopljeni pijanac, Philosophia i poesis, Umstvovanje od vekšega na manje, Ispunjena želja, Strah božji, Lašcu ne vjeruj, Otkuda ime Slavjan, Slavomir Stojanu, Mojemu prstenu, Milutinu, Doktoru Gayu, Večer, Ilir, Danici ilirskoj, Nenadović Rade, Danica Ilirom, danku i vladatelju, Honoribus Magnifici Domini Antonii Kukuljević, Napredovanje, Vjekovi Ilirije, Mojoj, Napast, Predislovje k velikomu narodnomu ilirskomu koncertu, Blagoj sjeni gospoje Julijane Gaj rođ. Kovač, Na dan 19. travnja 1840, U smrt Ivana Kozulića, Javor, Javor i tamjanika, Prolog k teatralnom predstavljanju ilirskom, Peru, Janka Draškovića Trakošćanskog, (Jur višekrati primih pero u ruku...), Poslanica, Na dan 19. travnja 1841, Zaručnici, Prolog govoren u Krapini, Davorija, Blago-

tvornost, U slavu preuzvišenoga i presvijetloga gospodina grofa Franje Hallera, Izgubitak imena ilirskoga, Nedužnost, Hrvatskim dijevam, Grofu Đuri Erdediju, Suza zahvalnosti, Riječ bratinska, Alla prima donna assoluta Sofia Cammerer, Cesarska prosidba, Hrvat i Prolog dne 29. rujna 1860 (inače pjesme su nanizane prema kronološkom slijedu).

Mažuranićeve pjesme zanimljive su sa dva aspekta: prvi je: pjesnik u njima predočava svoja vođenja života i stvarnosti, otkriva u koječem diskretno sebe samog, a drugi je: on čini svjesni napor da izgradi adekvatniji pjesnički izraz posredstvom kojeg će što jasnije iskazati to što ga ispunja iznutra i što želi saopćiti. U njima je u usporedbi sa dopunom »Osmanu« Ivana Gundulića i epskom pjesmom »Smrt Smail-age Čengića« nerijetko, ponekad i skroz nemoćan, nevješti stihotvorac, koji svoj iskaz pretvara ponekad u nespretno i nezgrapno iskazno govorenje, no već i tada zabljesne nekom dubinskom misaonom natuknicom ili vješto sročenim stihom kao netko, u kojem se intuitivno može naslutiti veličina i širina neserijskog mislioca. Ivo Frangeš to zbilja slikovito naznačuje:

> »Prvi hrvatski stihovi najvećeg pjesnika hrvatskog XIX. stoljeća, poznati obično po svom početku 'Vinodolski dolcse, dasi zdravo!' jedva da bi mogli zasvjedočiti neku osrednju nadarenost. Istini za volju, veliku poeziju Mažuranićevu valjat će pričekati još ravnih petnaest godina: a te su deseteračke kačićevske kitice pisane 1830. Mladom je stihotvorcu tek šesnaesta godina: poezija mu služi samo da zadovolji snažno zavičajno čuvstvo.
>
> Mažuranićeva lirika prije rada na 'Osmanu' i stvaranja 'Smail-age' ima isključivo pripravni karakter. Tek ponegdje, kao u 'Vjekovima Ilirije' ili, još više, u 'Javoru' približava se ona pravoj poeziji.«[3]

Svaki pjesnik pa i Ivan Mažuranić bio je u fazi svog sazrijevanja i formiranja u fokusu različitih literarnih, estetskih i drugih utjecaja, što su se usmjeravali u njegovu nutrinu. Zato u njegovim pjesmama možemo uočiti prisustvo i povremenu prevagu različitih poetskih manira, za koje se znao opredjeljivati i koji je sam bio i te kako svjestan nedostatnosti svog iskaznog poetskog instrumentarija i frazarija, koji mu je bio potreban u trenucima uobličavanja njegovih osjećajnih i razumskih fiksacija. Ivo Frangeš je to dobro zamijetio:

> »Pa i prvi hrvatski stihovi Mažuranićevi (Vinodolski dolče, dasi zdravo), bit će napisani u posve kačićevskoj maniri. No kad potkraj 1834. pođe u Mađarsku, u Szombathely, i kad ga tamo zatekne ilirsko preporodno gibanje obilježeno pokretanjem 'Novina' i 'Danice', pozdravit će on 'Danicu' klasicističkom odom 'Primorac Danici', da bi 1837. okušao i dubrovačku metriku u pjesmi 'Danica Ilirom, danku i vladatelju' i u isto vrijeme latinske heksametre u slavu Antuna Kukuljevića (Honoribus magnifici domini Antonii Kukuljević de Bassoni et Sacci).«[4]

Antun Barac sasvim opravdano smatra da je većina ovih Mažuranićevih pjesama podređena htijenju da naglasi svoje ilirske koncepcije, pošto je i sam cijelim svojim bićem i motivacijama svoje svjesnosti bio oduševljeni

ilirac, shvativši u mogućnostima i konkretizacijama ilirskog pokreta izvanrednu priliku da se u narodu izgradi i produbi toliko potreban osjećaj njegove nacionalne samosvjesnosti:

> »Pjevao je o potrebi, da se nekadašnja naša ratna slava zamijeni slavom od kulturnog rada. Udarao je na malodušnike, koji nisu imali vjere u našu narodnu budućnost. Bunio se protiv članova viših klasa, koji su s preziranjem gledali na hrvatska književna nastojanja. Uznosio je potrebu sloge među južnim Slavenima i Slavenima uopće... Za njegove poglede važne su pjesme, što ih nije smio objaviti (Javor, Javor i tamjanika). U njima je iznosio osjećanja čovjeka, koga pripadnici povlaštenih klasa hoće da potisnu — dok je on naprotiv uvjeren, da ih sve nadvisuje svojom vrijednošću. Izražavao je čuvstva intelektualaca, koji zna, koliko zapreka mora prijeći na svom putu, i da se samo vlastitom snagom može uzdići nad pojedince, koji po rodu stoje više od njega.«[5]

Uostalom najbolje se ti Mažuranićevi pjesnički pokušaji mogu uočiti na nekim mjestima u njegovim pjesmama, pošto se samo manji broj Mažuranićevih pjesama doimaju kao uspješno zaokružene cjeline. Mažuranićevo ilirsko osjećanje uvjetovalo je manje-više da veći broj njegovih pjesama predstavljaju zapravo stihovane ilustracije tog njegova snažnog ilirskog doživljaja. Ivan Mažuranić je nekako deklarativan i opisan kada piše o aktualnim temama, kao što je opet u intimističkim pjesničkim projekcijama toliko spontan i neposredan. On je ustvari tipičan primjer ilirskog pjesnika koji se lomi između nužnosti da bude koristan, na tipičnoj ilirskoj preciziranoj programatskoj liniji i htijenja da u stihovima izrazi ono u njemu nataloženo najosobnije čuvstvo, koje ga na svoj način potiče da bude što jasniji, savladavajući niz onih formalnih shematizama i strukturalnih poetskih predrasuda, što mu priječe da svoj doživljaj pretoči u određenu stihovanu manifestaciju.

Pjesme izvorne Ivana Mažuranića sačinjavaju: rodoljubne, ljubavne, prigodne i intimističko-misaone pjesme. U ovim intimističko-misaonim pjesmama prisutno je njegovo osobno životno iskustvo toliko prožeto profinjenim refleksijama, koje predstavljaju projekcije onih općeiskustvenih, trajnovrijednosnih i aforističkih istina. Mažuranić pomoću ovih pjesama najpotpunije otkriva sebe, svoja mišljenja o nizu pitanja što ga iritiraju, kao i određene intimne idleme, što se zbog svoje prirode pretvaraju u nekakav samoprijekor, pa i u nekakav tjeskobni zaključak, jer mu se ondašnje postojeće društvo svojim normiranim shvaćanjima isprečuje kao nešto bezosjećajno i nepravedno, što je tako snažno podastrto u onih nekoliko njegovih najboljih pjesama.

Mažuranićeva pjesma »Vinodolski dolče, da si zdravo« tipičan je primjer deseteračke pjesme u Kačićevoj maniri, unutar koje, kao i uvijek u Mažuranića, imade i određeni broj stihova, koji su nadahnuti nekom toplinom i spontanošću, što odurdaraju od onih drugih stihotvoračkom zanatskom tehnikom konstruiranih stihova i kitica, koje ostavljaju utisak jednoličnosti i racionalne hladnoće:

Vinodolski dolče, da si zdravo!
Novi grade, pozdravljam te lipo!
Od kada sam, da ti kažem pravo,

Pustil tebe, lipa moja diko!
. . . . . .
Nije ovdi hrastih, ni brestićih,
Koji bi me razveselit mogli,
Nij' jesenih, ni koprivić mladih
Koji bi me s hladom rashladili.
. . . . . .
Ako sam te gdigod uvridio?
Ne znam dobro, lud sam bil poïta,
Jesam li ti štogod učinio,
Oprosti mi, mlade imam leta.

Ova Mažuranićeva pjesma predstavlja doista spretnu stihotvoračku konstrukciju, unutar koje se zamjećuju elementi dva narječja, čakavskog i štokavskog, kao i određeni broj jezičnih oblika, što su karakteristični za novljanski prostor, a što sve ukazuje na činjenicu, kako je Mažuranić u tom svom mladenačkom trenutku morao neizbježno koristiti postojeće i uobičajene govorne mogućnosti tog novljanskog čakavskog prostora, nadahnut prije svega kačićevskom manirom, što se upravo podmetala svakom, koji je iole htio komunicirati s javnošću bilo kakvom stihovanom demonstracijom, budući da je gotovo u svakoj novljanskoj seljačkoj kući postojala Kačićeva knjiga kao jedino, uz miltvenike i kalendare, pjesničko-intelektualno štivo, što je ljude ozračavalo toliko im dragim rodoljubnim osjećanjem.

Često citirana Mažuranićeva pjesma »Nenadović Rado« najbolje potvrđuje Mažuranićevo htijenje, da se posredstvom onog komunikativnog i sočnog jezika narodne pjesme izrazi što slikovitije, jasnije i neposrednije, a što je potpuno shvatljivo ima li se u vidu činjenica, da je pjesnik živio u Novom Vinodolskom, u kojem je tada gotovo u euforijskoj dimenziji bio gajen kult narodne pjesme, koji je u kontekstu rodoljubne intonacije, ljepote i skoro svakodnevne upotrebnosti novljanskih narodnih pjesama, dobivao karakter pučke, masovne psihoze, kojoj nitko nije mogao odoljeti, pa ni mladi Ivan Mažuranić iz seljačke patrijarhalne porodice ovih novljanskih Mažuranića. Uostalom već i samo nastojanje da zapisuje narodne pjesme (a zapisao ih je, koliko je dosad utvrđeno, trideset i dvije), a Mažuranić je to u Novom Vinodolskom činio s najushitnijim zadovoljstvom, najbolje dokazuje jednu pretpostavku u njemu, koja je zapravo jedna od najbitnijih pretpostavki za samo stvaranje jezične fakture njegove poznate epske pjesme »Smrt Smail-age Čengića«. Svi uobičajeni fabularni, strukturalni i iskazni elementi najboljih primjera narodne pjesme u Mažuranićevoj pjesmi »Nenadović Rado« primijenjeni su uspješno do utiska o maksimalnoj aplikaciji tih manira narodne pjesme, koja bi se u kakvoj pregršti najboljeg narodnog stvaralaštva ove vrste jedva zamijetila i izdvojila od strane nekog kao nečija, u novije vrijeme napisana, individualna tvorevina, što je prepoznatljivo u svakom fragmentu ove vrlo dobre Mažuranićeve pjesme:

Kad to čuje Nenadović Rade,
Cvili jadan kano zmija ljuta
I družini svojoj progovara:
»Ej, družino, mila braćo moja!

Br»e dobre konje pojašite,
Da vidimo, što nam sreća kaže!«
Kad družina riječi razumiše,
Svoje dobre konje razigraše.
Ter polete kano lastavice
Kroz goricu, mrku Kunovicu!

Staroklasička manira najnekomunikativnija i najneadekvatnija je Mažuranićeva stihotvoračka faza, unutar koje dominira nezgrapnost iskaza, nejasnoća, gubljenje spoznajne punoće, tako da je jedva u njoj moguće osjetiti pjesmu u onom njenom najprimarnijem vidu, što se najslikovitije može vidjeti u pjesmi »Predjem Slavjanskim«, koja je inače u tematskom smislu i te kako zanimljiva, jer je toliko natopljena ponosom o nekadašnjim dimenzijama slavenske snage i veličine:

Žive u muških vaša još unukov,
Još slava prsa žive, nit ikada
Iz zvesti zgine, od ovakvih
Jere rodom proishode djedov.

Ako pogana bude nenavidnost
Vječne nebesa kruge porušiti,
V groznoj samoći silno vaše
Ime zvučit, tere slava bude!

Mažuranić je u jednoj fazi svoje početne pjesničke avanture očigledno tražio naslon i na kakvu-takvu našu pjesničku tradiciju, a nju je u mogućem upotrebnom smislu mogao sagledati samo u dubrovačko-dalmatinskoj književnosti, jer se ona iskazivala frazarijom, koji je u sebi sadržavao izražavanje i razmišljanje na naš način, odnosno pokušaj ustrojenja jednog pjesničkog oblika, koji je bio podešen mogućnostima našeg izričaja, što je npr. vidljivo u njegovoj pjesmi (Jur višekrati primih pero u ruku . . .):

Nu čijem se pero u crnoj masti utopi
Ugasnu plami i žarka vatra ugasne,
Ter mješte ognja mi liste led poklopi,

A čijem se u slađan glasak usne otvore,
Izliću riječi i tijem još više opasne
Uzdahe ustežu, ki me smrtno more.

Mažuranićeva dopuna »Osmanu« Ivana Gundulića ojačala je zacijelo njegovu svijest o tome, da se može upuštati u stvaranje i suptilnijih i ambicioznijih pjesničkih umotvora. Mažuranić je to zacijelo najbolje utjelovio u svojim dvjema lirskim pjesmama, kao što su to »Javor« i »Javor i tamjanika«, u kojima je konačno, istina posredno, alegorijski progovorio o samom sebi, osnaživši svoje stihove dostojanstveno diskretnim ali impresivnim emocionalno-refleksijskim nabojima, iz čega se može upoznati unutrašnje doživljavanje čovjeka iz puka u potrazi za svojim identitetom, utemeljenim na najafirmativnijoj vrijednosti. Ove dvije Mažuranićeve pjesme oslobođene su

sasvim od svih onih prethodnih stihotvoračkih strukturalnih shematizama i podređene onom čestom i jasnom pjesničkom izričaju, u kojem se već na svoj način može prepoznavati budući pjesnik epske pjesme »Smrt Smail-age Čengića«, a koji se zasniva na inzistiranju na onom najboljem, najjasnijem, najreljefnijem izrazu, nezavisno od toga što pojedini stihovi, epiteti i druga slikovita poređenja asociraju na ono najbolje u narodnoj pjesmi i na ono najlirskije ,najmilozvučnije, što je znalo zabljesnuti u najljepšim pjesmama dubrovačko-dalmatinske poezije:

»Kud se penješ, mlađani javore,
Kud se penješ, kud li grane stereš?
Nećeš jadan brda dohvatiti,
Iz nizine nadmašit visine.«
Mlad javore tiho odgovara:
»Nije meni do visina vaših,
Do brdašca suncu na prisoju,
Već pomaljam glavu na vidjelo,
Da ugledam nebo sa zvijezdami,
Mjesec sjajni i sunašce žarko,
I pod njime što u svijetu biva.«
Od koljevke pa do tamnog groba
Prava svakom veličina teče,
A od nogu pa do vrha glave
U pametnih mjeri se visina. (Javor)

Mažuranićeve pjesme izvorne nedvojbeno nisu prikladne za bilo kakvu analizu lirike modernog tipa iz jednostavnog razloga, što je Mažuranićev pjesnički debi zapravo proizlazio iz ilirske situacije, koja je imperativno zahtijevala od lirike neposrednu društvenu korisnost, a on sam, koji se htio svjesno odazvati programatskim stremljenjima ilirskog pokreta, bio je zapravo u stanju tragača, tj. onoga koji je morao savladavati osnovne elemente pjesničkog zanata, budući da je iz dubine sebe osjećao pritisak svojeg još uvijek nedefiniranog talenta, koji će ga izdvojiti iz one uobičajene prosječnosti i dovesti u rezonantne orbite književnosti, kulture i javnog života. Eto to je stvarni razlog, zašto je Mažuranićeva poezija ove vrste, uključujući i ono prigodničarstvo u njoj i ponekad ono puko stihovano govorenje odgovarajući djelotvorni ključ za bolje razumijevanje njegove kasnije genijalne potvrde u epskoj pjesmi »Smrt Smail-age Čengića«, a za što su neprijeporno značajni i oni slobodarski i drugi kulturološki, pa i pjensički impulsi, što ih je apsorbirao među narodo mi pejzažnim kulisama svojeg djetinjstva u Novom Vinodolskom, a koji su i kasnije živjeli u njemu bilo kao uspomena bilo kao motivacija, da ih iskaže na jedan trajniji i potpuniji način. Iako su gotovo sve ove Mažuranićeve pjesme izvorne najvećim dijelom manje-više kulturno-povijesna kategorija, one ipak govore podosta o njemu kao čovjeku i pjesniku, pa ih je potrebno uvažavati prilikom svake konačnije analitičke konzumacije ovog zbilja, u doslovnom smislu te riječi, našeg velikog hrvatskog i jugoslavenskog pjesnika.

BILJEŠKE

[1] Ivan Mažuranić: Sabrana djela, knj. II, SNL-NZMH, Zagreb 1979, str. 273—274.
[2] Isto, str. 275.
[3] Ivan Mažuranić: Sabrana djela, knj. I, SNL-NZMH, Zagreb 1979, str. 8.
[4] Isto, str. 57—58.
[5] Antun Barac: Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije, knjiga prva (ilirizam), JAZU, Zagreb 1954, str. 216.

Sažetak

PJESME IZVORNE IVANA MAŽURANIĆA

Književni rad hrvatskog i jugoslavenskog pjesnika Ivana Mažuranića (1814—1890) ne može se potpunije protumačiti i doživjeti, ukoliko se ne uzme u obzir, odnosno u adekvatno pretresanje i njegove pjesme izvorne, kojima je debitirao u hrvatskoj književnosti. Iako bez neke veće tradicije izgrađivanja hrvatskog pjesničkog izraza, Ivan Mažuranić je ovim pjesmama činio napore da izgradi svoj individualni pjesnički izraz, koristeći pri tom različite pjesničke manire i podvrgavajući se raznim utjecajima, postigavši u nekoliko svojih najboljih pjesama ono za čime je toliko težio, a to je jasni, komunikativni i neposredni pjesnički izraz, što predstavlja naravio na svoj način jedan oblik anticipiranja svega onog, što će on tako djelotvorno demonstrirati u svojoj genijalnoj pjesmi »Smrt Smail-age Čengića«. Istodobno to je prilika da se u ovim pjesmama uoče i oni slobodarski i drugi kulturološki, pa i pjesnički impulsi, što ih je apsorbirao u djetinjstvu među novljanskim pukom i pejzažnim kulisama svoga zavičaja.